

NARODZONY (241) *part praet pass pf*

narodzony (215), **narodzon** (18), narodzony *a.* narodzon (8).

a oraz *pierwsze* o jasne. ◇ *W formach niezłożonych* -ón (4) MurzNT, Mącz (3), -on (2) OpecŻyw, -ono (1) Mącz. ◇ *W formach złożonych*: -on- (32), -ón- (5) OrzQuin, BiałKat (4).

sg m N narodzony (71), narodzón (16); ~ (*attrib*) narodzony (44); ~ (*praed*) -ony (18), -ón (16); -ony PatKaz II, PatKaz III, NiemObr, CzechEp (2), WisznTr, ArtKanc, LatHar, WujNT (5); -ón BielŻyw, RejPs, HistAl, MurzNT, BibRadz (2), BielKron, Mącz (3), RejPos (2), Calag; -ony : -ón OpecŻyw (4:2), PatKaz I (1:1). ◇ *G* narodzonego (48); -égo (8), -ego (3), -(e)go (37); -égo OrzJan, SarnStat, SiebRozmyśl; -ego Mącz; -égo : -ego OpecŻyw (5:2). ◇ *D* narodzon(e)mu (11). ◇ *A* narodzonego (11); -égo (2), -(e)go (9). ◇ *I* narodzonym (16). ◇ *L* narodzonym (2). ◇ *V* narodzony (3). ◇ *f N* narodzoną (1), narodzona (1), narodzon(a) (8); ~ (*attrib*) -(a) (3); ~ (*praed*) -ą (1), -a (1), -(a) (5); -ą : -a BibRadz (1:1). ◇ *n N* narodzone (12), narodzono (1); -é (1), -(e) (11); ~ (*attrib*) -é (8); ~ (*praed*) -é (2) KłosAlg, HistRzym, -o (1) Mącz. ◇ *G* narodzon(e)go (1). ◇ *A* narodzon(e) (2). ◇ *I* narodzonym (3). ◇ *L* narodzonym (1). ◇ *V* narodzon(e) (1). ◇ *pl N m pers* narodz(e)ni (17). *subst* narodzon(e) (5). ◇ *G* narodzonych (4). ◇ *A subst* narodzon(e) (2). ◇ *I m* narodzon(e)mi (2) WujNT, narodzonymi (1) BudNT. ◇ *L* narodzonych (1).

Składnia dopełnienia sprawcy: narodzony z kogo (76), z czego (17), od kogo (6), przez kogo (1).

Sł stp brak, *Cn s.v.* ślepo, *Linde XVI w.:* śleponarodzony; *XVIII w.:* nowonarodzony.

1. *Który przyszedł na świat, urodzony; natus Mącz, Calag, Calep, Vulg; genitus Mącz, Calep; partus Calep* (222) : Plato [...] powieða [...] że Nietylko łobie národzeniłmy/ ale połłciá náłłégo czełtż łobie oytczyzna przywłáłłczá OpecŻyw *ktv*, 48; wtrzczyem polozenyu nyechay zagynye dzyen w ktory yełtem narodzon PatKaz I 7v; PatKaz II 61v; PatKaz III 103; BielŻyw 87; Siodmego też kxiężycza dziećię narodzone może zołtać żywo. KłosAlg A3v; RejPs 33; HistAl B3v; MurzNT 1 marg; Semiferus, Nápoły dżiki/ co yełt łwoyskiego á z dżykiego zwiérżęcia národzono. Mącz 120d, 145d, 223a, 241b, 348b; Calag 214b [2 r.]; CzechEp 211; Calep 455a, 688b, [756]b; ludzie dobrzy/ [...] nigdy przepomnieć niemoga/ iż to iełt ich oyczyzná/ w którój národzeni/ z grzechów omyći/ y Pánu Kryłtułowi oddáni OrzJan 39, 65; Moyzełzá národzonego kryli trzy miełłące rodźicy iego WujNT Hebr 11/23, s. 418; SarnStat 882.

Wyrażenia: »od brata i od siostry narodzony« = *pochodzący z kazirodczego związku* (2): Ty kto to dziećię przyjmiełż wiedz żeć iełth od brátá y od łiołtry národzone HistRzym 32, 37.

»chromo narodzony« (1): Dziwy prawdziwe były [...] gdy chromonárodzonemu kazáli włtać RejAp 113v.

»doma, w domu narodzony łługa« = *natus domus PolAnt* [szyk 3:4] (3:4): A ták koniecznie łługá domá národzony/ y kupny zá pieniádze/ bęđzie obrzezan BibRadz Gen 17/13, Gen 17/12, 23, 27.

»z ubogiego domu narodzony« (1): Humili loco natus, Z vbogiego domu národzony. Mącz 159c.

»dopiero narodzony« = *modo genitus Vulg* (2): Nieyáki káfek álbo łtuczka miełłá ná czele/ dopiero národzonego zrzebięcia Mącz 156c; WujNT 1.Petr 2/2.

»ani w grzechu narodzony« [o cudownym narodzeniu Jana Chrzciciela] (1): Ián tako fwięty ij niewinny/ ikromny ij cirpliwy/ imiertz przymuie/ anij w grzechu narodzony/ żywątż w łasce bożé/ a my grzełłni niehcemy [...] żádné krzywdy znolitz. *OpecŻyw* 48v.

»w księstwie narodzony« = *książęcego rodu* (2): *Quia erat gens sancta, Regale Sacerdotium*. A oni zášie/ *Moab et Agareni, Efau, Amalec, Chananei*, przekłętymi ludźmi byli/ ábowiém książętámi y w Księstwach národzeni byli. *OrzQuin Q*, P2v.

»(nie) z małżeństwa, z małżeńskiego stanu narodzony« = (*nie*)*prawego pochodzenia* (2:1): Práwo zábrania być temu Sędziem/ który iełt [...] nie z małżeńtwa národzonym *GroicPorz* b2v, b3; *Nasci iusta uxore*, Z małżeńskiego stanu być národzón. *Mącz* 241b.

»z prawej małżonki narodzony« (1): *Uxore iusta nati*, z práwey małżonki národzony *Mącz* 179b.

»z [jakiej] matki, od [której] matki narodzon(y)« = *matre genitus* *Mącz* [szyk 2:4] (2:4); *Mącz* 334c; Iełliby cie też brát twoy od iedney mátki národzony [filius matris tuae]/ [...] táiemnie podwoził ku chwale Bogow cudzych [musi zginąć] *BibRadz Deut* 13/6. Cf »narodzony z oćca i matki«.

»z niewiasty narodzony« = *de muliere procreatus* *HistAl*; *natus e muliere* *PolAnt*; *nati mulierum* *Vulg* [szyk 6:2] (8); *HistAl* F5; CZłowiek národzony z niewiáły iełt bárzo krotkich dni á pełen iełt fráłunkow. *BibRadz Iob* 14/1, *3.Esdr* 4/16; *KuczbKat* 430; *BiałKaz* B4; *BudNT Matth* 11/11; Miedzy národzonymi z niewiáłt/ żaden nie iełt więłszy Prorok nád Iana krzćicielá. *WujNT Luc* 7/28, *Matth* 11/11.

»narodzony z nierządnej niewiasty« (1): Syná národzónego nierządny niewiáły/ głowá ma byđż temuż iey fynowi płáconá. *SarnStat* 643.

»(jako) nowo, dopiero, teraz narodzone dziatki (a. dziecię, a. dziateczki)« (5:1:1): Weźmimy wzor á formę od pogánow/ ktorzy nye znáyac prawdziwego Bogá/ záwłfe zá dzyatki nowonárodzone nyeco ofiárowáli bogom swym *GliczKsiąż* C7v; *BielKron* 288; *KuczbKat* 5, 130; ná pámiátkę przednieyłzych łpraw Páńłkich ná tym świecie dla zbáwienia náłzego/ [...] dzyatki nowo národzone krzćiemy? *WujJud* 43; *CzechRozm* 234; ZŁożywłzy tedy włzeláká złość/ y włzeláká zdráde/ [...] iáko dopiero národzone dzyateczki [sicut modo geniti infantes] [...] požádaycie: ábyłcie w nim vrołli ku zbáwieniu. *WujNT* 1.*Petr* 2/2.

»narodzony z oćca [+ imię] i matki [+ imię]« (1): A ta panna myála podz y bycz narodzona z oczcza yoachyma y matky łzwyátey anny *PatKaz II* 24v.

»poczciwie [= szlachetnie] narodzony« (1): A iełt że który coby rozumiał/ áby człowiek wolny y poczciwie národzony miał mieć inłzy gwałt/ któryby go przyćifnáł do połługi iákiéy dobréy/ nád włtyd y łromotę zá iáki zły wyłtepek? *OrzJan* 68.

»wedle przyrodzenia [= zgodnie z naturą] narodzony« (1): Bo by łie też było toż łwięte plemię národziło wedle ciáłá iáko iny człowiek/ thedyby theż było pod onymże przekłeciem iáko iny człowiek/ wedle przyrodzenia národzony. *RejPos* 101v.

»z rodzicow [jakich, których] narodzony« (3): *WujNT* 595; ktorzy z nich [z ludzi prostego stanu] ná Biłkupłtwa y Pręłatury łá podniełieni/ ktorzyby nie byli z oboygá rodziców národzeni y wychowáni obyczáiem łzláchćiców [qui non essent ex utroque parente progeneriti et edueati more nobilium *JanStat* 195]: niech ná wysłze nie włtepuia *SarnStat* 236, 179.

peryfr. »z skał narodzony« = *nieczuły* (1): A człowiek przyrodzenia trudno ma hámowác/ Gdy ftráćim co drogiego wzdyc mušim žalowác? Nie s Kaukałowych fkał ieštem národzony/ Nie okrutnych Tygryfów pieršíámich karmiony *WisznTr* 9.

»w wielmożnym stanie narodzony« (1): yešli że kto w wielmożnym stanie/ á w wielkim šczęšciu národzony [!]/ bywa dobrym albo mądrym [...] tego mamy [...] miłowác *KwiatKsiqz* D4v.

»syn nowo narodzony« (2): Bolešlaw [...] šynowi nowo národzonemu dał imię Stráchwás *BielKron* 323; *OrzJan* 13.

»ślepo, ślepy narodzony« = *niewidomy od urodzenia; caecus natus Vulg; caecus genitus Mqcz; caecigenus Calep* (15:1): IIdáť pán Iezus przez Ieruzalem/ vzrzál człowieka ślepo narodzonego *OpecŻyw* 62v, 62v, 121v; *OpecŻywSandR nlb* 3; Od wieku nie iešť ślychaná rzecz/ žeby kto otworzył oczy ślepo národzonego. *Leop Ioann* 9/32, *Ioann* 9 arg; *Mqcz* 29d; Ano małz tego pewny przykład nád onym ślepo národzonym/ ktorego Pan iáśnie ošwiećić á hoinie pociešzyć [...] raczył *RejZwierc* 174; [*faryzeuszowie*] mowylí do śliepego národzonego. A przez Pána vzdrowionego. My (powiádáiá) wiemy: že ten człowiek grzešnik iešť *BialKaz* C4v, F4v; gdy Zamomišlaw Lelkowic [...] vmárl, [...] ná iego mieyšce Mieczysław Syn śleponárodzony dobrowolnie od wšzyťkch štanow Monarchá Polškim piątymnašty m od Lecha ráchuiác/ wybrány. *StryjKron* 150; *Calep* 146b; *LatHar* 577; *WujNT przedm* 37, *Ioann* 9/32, 11/37.

»jako znowu narodzony« = *odrodzony* (7): *RejAp* 55, 168; opłokawšzy głowę kélem wody/ á przyłóżywšzy máło šłow do te⁸⁰/ ma być człowiek iáko z nowu národzony *RejPos* 32, 152v [2 r.], [154], 223v.

»z wtorej žony narodzony« (1): o gwalth o nayasd domovy [...] dał vine Swienthochowskim [...] y andrzeiovi Iacubowi synum Ianowym šciessieli swthorey žony narodzonych *ZapWar* 1550 nr 2674.

W przen (3) : [o mądrošci] Gdy iešzcie nie były przepášci ieštem národzona/ y poki iešzcie źrzodlá nie obfitowály wodámi. *BibRadz Prov* 8/24, *Prov* 8/25.

Wyrażenie: »z ducha narodzony [= *odrodzony*]« (1): Ian y Páweł otym mowiá/ ktorego teź człowieká zowie pišmo duchem z duchá národzonym. *GrzegŠm* 31.

a. *O Jezusie Chrystusie* (125) : czału czešarza octauyaná [...] trzy floncze na wšchodzye šyá ukazały ktore znyenagla w yedno šyá obroczyły czo znamyonoualo crištuša narodzonego *PatKaz III* 104, 104; *SeklKat* O2v; *BibRadz Luc* 2 arg; *RejAp* 159; Rozumieyže temu/ iż to dziwna rzecz miála być ku rozumowi á ku vwyrzeniu ludzkiemu/ iżby człowiek ná šwiecie národzony/ iešzcie w thák vnižonym stanie/ miáł być rozumian być Bogiem *RejPos* 16; *SkarŻyw* 398; nie godži šię tego škrętnie rozbierác/ iáko iešť národzony/ gdyž tego (iáko on mowi) dochodźić rzecz boiáźliwa iešť *CzechEp* 71, 71, 194, 306, 340; *ArtKanc* B12v, B16 [2 r.], C3v; *LatHar* 517; *WujNT* 694, *Col* 1/15, s. 696, 826; *SkarKaz* 517b marg.

W przeciwstawieniu: »narodzony ... uczyniony« (3): [*wierzemy*] wiedného Šyná Božého Pána Iezu Chryštá/ národžóného z Oycá/ [...] národžóného niewczynioného/ áni štworzonego *BialKat* c; *WujJud* 25; *WujNT Gal* 4/4.

Wyrażenia: »w Betlejem narodzony« [*šyk* 3:1] (4): *OpecŻyw* 21v; *CzechEp* 300; *LatHar* 336; Chrištušowi národzonemu w Betlehemie/ Mędrcy šię klániáiá. *WujNT Matth* 2 arg.

»od, z Boga narodził« (2:1): *OpecŻyw* 187; Iełtci Syn od Bogá narodził od wiekow *BibRadz* II 120c *marg*; *NiemObr* 10.

»narodził człowieczeństwo« (3): ci ktorzy [...] wwierzyli przyfcu [...] á narodził fie z nowu przez krzełth á Duchá s. á przyięli ná lię znak przymierza s Pánem swoim/ ktore nam ípráwiło narodził to święte człowieczeństwo Páná tego. *RejPos* 15v, 15v. Cf »nowo narodził«.

»narodził dzieię (a. dzieciátko)« [szyk 6:5] (11): *GrzegRóżn* D2v; *RejPos* 16v; [*Pismo św. zowie Syna Bożego*] Dzieięciátkiem narodziłym *BiałKat* a4; *GrzegŚm* 62; Anioł gdy się vkazał/ Pálterzom rofkazał/ iuż do Betlehem idźcie/ narodził dzieię, w iásleczkách naydzieię. *ArtKanc* B11v, B4. Cf »nowo narodził«.

»dziwnie narodził« (3): A gdy fie wypełnił iuż čás oney ípráwiedliwosci á onego gniewu iego fwięthego/ okazał fie on błogółáwiony Pan á wżechmogący Syn iego/ dziwnie s panny narodził. *RejPos* 152v, [105]v; *LatHar* 336.

»z istności macierzyńskiej narodził« (1): Pan náłz Iezus Chryłtus [...] człowiekiem ielt z iftnosci mácierzyńskiej w čásiech narodziłym. *LatHar* 373.

»narodził krol« = *natus est rex Vulg* [szyk 12:3] (15): Czo działáłs ferce zimné a ij zatwardziáł? bieży rychley ogláday krola narodziłego/ w iáłłkách polożoného/ vpokorzoného *OpecŻyw* 19v; *ArtKanc* C13; *WujNT Matth* 2/2. Cf »nowo narodził«.

»narodził dla nas, nam« = *dla ludzi* [szyk 3:3] (6): *OpecŻyw* 190; *KrowObr* 44; s thego Páná nam narodziłego mamy pewnego iednaczą/ przyczyńczę/ á pewnego obrońcę *RejPos* 305v; *SkarŻyw* 26; *ArtKanc* Cv; ábyłmy cię náłázłzy [...] do oyczyzny wieczney wroćić lię mogli. Przez tegoż Zbáwićielá świátá dla nas narodziłego. *SkarKaz* 520b.

»narodził bez nasienia ludzkiego« (1): [*Machumet*] to s Krześciáńskiey wiáry wzyął/ iż powieđał być Kryłtułá s czyłtey panny narodziłego bez nálienia ludzkiego *BielKron* 165.

»z niewiasty narodził« = *factus ex muliere Vulg* (2): Chriłtus Pan: [...] ná to przyłzedł/ z niewiáfty [...] czáfu pewne⁸⁰ narodził/ áby zepfował vczynki Dyabelńkie *CzechEp* 292; *WujNT Gal* 4/4.

»nowo narodził(e)« [*w tymi Krol* (8), *dzieięciátko* (5), *Kroi a Pan* (2), *Krol żydowski* (2), *człowieczeństwo*, *Krystus*, *Pan*, *Pan Jezus*, *Pan a Zbawiciel*, *Syn*] (23): Nábożná rozmowa fwięte⁸⁰ Bernata s pane^m Iezufem nowo narodziłym dzieięciátkiem *OpecŻyw* 17v, 19v, 21v, 23v; *RejAp* 100; *HistRzym* 99v; A iáko zálię wielka zálość á smętek/ bychmy byli nie wwierzyli á nie zrozumieli/ co nam ípráwiło to święte nowo narodziłe człowieczeństwo Páná náłzego *RejPos* 15v, 15v, 17 [2 r.], 19v, 20, 21 (14); *SkarŻyw* 27; *NiemObr* 112; *SiebRozmyśl* G4.

»z panieństwa Maryje narodził« (1): Syn fie boży narodził z dziewice przeczyłte/ iako rozá ij lilia s panieństwa Marie/ od wiekow narodził *OpecŻyw* 17.

»narodził z Panny (Maryjej), z Maryjej (Dziewice), z Dziewice, od Panny, przez Maryjá« [szyk 31:12] (31:6:4:1:1): *BierRaj* 20; *OpecŻyw* Cv, 184; *PatKaz I* 9; myál [syn Boży] przyącz czlouyeczą naturą Aby czlouyecom bądąc y bogyem zdzyeuyce nayczyłthśzey narodził czyerpyalo yego czlouyecenłthwo za upadłego czlouyeka *PatKaz II* 31v, 58, 61v; *PatKaz III* 100v, 101, 102; *KrowObr* 46v; *BibRadz Matth* 1 *arg*; *BielKron* 139v, 165; *RejPos* 152v; *BiałKat* 373v; *BudNT Luc* 1/31[35]; *CzechRozm* 23, 36, 43, 53, 222; rychłó po tym Cyniku/ náłtápił na tęż Stolicę on przekłety

Neftoryus/ który [Chrystusa] profłtego człowieká być z Máryey národzonego fałzywie náuczał *SkarJedn* 391, 305; *SkarŻyw* 172, 231; *CzechEp* 196, 217, 225, 252, 272, 341 [2 r.]; *NiemObr* 92; Bog wřzechmogący/ niehcąc wiekuiście łtworzenia łwego zátráćić/ [...] zeřłał Meřfyałzá práwego Pána Iezufa Chryřtułá [...] z Pányy národzonego *WerGořc* 208; *ArtKanc* B3v, C4, I4v; Przed nařwięćzym Sákrámentem klęknáwřzy mów. ZAwitay prawdźiwe ćiało/ národzone z Pányy Máryey *LatHar* 83, 336, 384, 401; *WujNT* 1.

»z ojca, od ojca narodzony« (2:1): *BibRadz* II 120c marg; Wierzymy [...] wiedného Syná Bożého Pána Iezu Chryřtá/ národzóného z Oycá *BiałKat* c; *WujJud* 25.

»z ubogie dziewki narodzony« (1): Wiem teź iżes wierny człowiek łemnie vbogię dziewki narodzony *OpecŻyw* 33.

»z żywota [Boga] narodzon« (1): [Chrystus] ieřć przed początkiem wřsey łwiáćłóći práwie zżywotá mego národzon. *RejPs* 165.

Szeregi: »poczęty a (i) narodzony« (13): Poczęt ieřć z Duchá łwięćtego/ á narodzon z pányy Máryey *BibRadz Matth* 1 arg; *BielKron* 139v; *RejPos* [105]v; *CzechRozm* 43, 53, 222; *CzechEp* 217, 225, 252, 341 [2 r.]; *NiemObr* 92; *WujNT* 1.

»wcielony, narodzony« (1): Bog łłowo dla ludzkiego zbáwienia/ w ćielony z Duchá S. národzony z ćiebie dziewice Máryey. *SkarŻyw* 172.

»zwiastowan i narodzon« (1): Acź nam ieřć máło ná tym ábychmy tylko wiedzyeli iáko ieřć zwiářtowan/ y iáko ieřć národzon ten człowiek łwięćty *RejPos* 296v.

α. *Przy okreřleniu czasu* (1) : około roku Kryřtułá národzonego 720. Muká Sáráćeńki Krol morzem przyiećał z Afryki z wielkim ludem *BielKron* 279.

2. *Pochodzący, wywodzący się; natus Vulg; genitus JanStat* [w tym: z kogo (15), z czego (4)] (19) : *PatKaz II* 42v; IAźdź ieřć riba rzeczna, podobna ieřćh ku okuniowi/ [...] Rzeczona ieřć parkonata/ iakoby z okunia narodzona *FalZioł* IV 42d; Prorok národzony z ludu thego/ ieřć Kryřthus wedłóg wykłádu Piotrá. S. w Dźieioch Apořthołkich [!] *BibRadz* I 111b marg; Tháćke Kryřthus zowie [!] ćiałem s ćiałá człowieká grzeřznego/ łmierthelnego/ národzonego s grzeřznego á łmierthelnego Człowieká *Grzegřm* 53; *Calep* 988a.

Wyrażenia: »z Boga narodzony« [o wiernych] = *Deo natus Vulg* [szyk 5:2] (7); *LubPs* Z3; *BibRadz 1.Ioann* 5 arg; Theotocos Boży národ álbo z bogá národzony. *Mącz* 456d; Wřzelki który wierzy iź Iezus ieřć Chriřtułem/ z Bogá ieřć národzony *CzechEp* 245; wřzelki národzony z Bogá/ nie grzařzy: ále vrodzenie Boże záchowie go *WujNT 1.Ioann* 5/18, 3/9, 5 arg.

»z [jakiego] pokolenia narodzony« = *należący do jakiegoř rodu* (3): Oto dzyřz kořczyol ueřolo łzpyeua rzekáć łpokolenya krolewřkyego marya narodzona *PatKaz II* 42v, 42v; kto [...] twięrdźi łie bydź łzláććicem [...] gdy ini [...] tego przá: ku dowiedźzeniu łwego pokolenia łzláććiećkiego/ ma wieźć meźów łzláććiców łtářřzych/ dwu z pokolenia łwego národzonych [*de sua stirpe genitos JanStat* 554] *SarnStat* 237.

Szereg: »pořć i [być] narodzony« (2): panna pořzła y narodzona ze czternářzcye krolow nayuyřřzych który był naypyerwřzy krol zydwłky dauyd *PatKaz II* 42v, 24v.

Przen (3) :

Wyrażenia: »z biodr Dawidowych narodził« [o Chrystusie] (1): [Stary Testament i ewangelie] zgodnie opisu człowieka Chrystusa Jezusa z biodr Dawidowych narodził/ a nie zmyślonego CzechEp 309.

»narodził z wody« = *ochrzczony* (1): dzisiaj ci/ którzy małymi są w Chrystusie [...] a żyją cieleśnie [...] prześlądnią tych/ którzy narodziłi są z wody y z ducha CzechEp 41.

»z wody [święconej] narodził« = *poświęcony* (1): kthory dar dąię tobie wielki/ z wody iakoby narodził przez tajemnice poświęcony KrowObr 68v.

Synonim: 2. pochodzący.

Cf **NARODZIĆ, NARODZIĆ SIĘ, NIENARODZONY**

DD